

AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA BIZNES- JARAYONLARNI AVTOMATLASHTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI

Yarashev Muslimbek Oybek o'g'li

Toshkent davlat texnika universiteti

Neft va Gaz fakulteti

34-24M grupp 2 kurs magistratura

E-mail: cullinanmy@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezisda aksiyadorlik jamiyatlarida biznes-jarayonlarni avtomatlashtirishning iqtisodiy samaradorligi, inson omilini kamaytirish va real vaqt rejimida ma'lumotlar tahlilini yo'lga qo'yish masalalari tadqiq etilgan hamda xarajatlarni optimallashtirish yo'llari ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: Aksiyadorlik jamiyati, avtomatlashtirish, biznes-jarayon, iqtisodiy samaradorlik, raqamlashtirish, inson omili, optimallashtirish.

Аннотация: В тезисе исследуется экономическая эффективность автоматизации бизнес-процессов в акционерных обществах, вопросы снижения человеческого фактора и внедрения анализа данных в реальном времени, а также показаны пути оптимизации затрат.

Ключевые слова: Акционерное общество, автоматизация, бизнес-процесс, экономическая эффективность, цифровизация, человеческий фактор, оптимизация.

Abstract: This thesis examines the economic efficiency of business process automation in joint-stock companies, the issues of reducing the human factor and implementing real-time data analysis, and demonstrates ways to optimize costs.

Keywords: *Joint-stock company, automation, business process, economic efficiency, digitalization, human factor, optimization.*

KIRISH

Bugungi kunda jahon iqtisodiyotining jadal transformatsiyalashuvi sharoitida aksiyadorlik jamiyatlari (AJ) boshqaruv tizimini tubdan isloh qilish va raqamli texnologiyalarni joriy etish strategik ahamiyatga ega bo'lib bormoqda. O'zbekiston Respublikasida iqtisodiyotning real sektorini raqamlashtirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar doirasida korporativ boshqaruvning shaffofligini ta'minlash va operatsion xarajatlarni kamaytirish asosiy vazifalardan biri etib belgilangan [1, B. 12]. Aksiyadorlik jamiyatlarining faoliyatida axborot oqimlarining haddan tashqari ko'pligi va qaror qabul qilish tezligiga bo'lgan talabning ortishi an'anaviy boshqaruv usullaridan voz kechishni taqozo etmoqda. Ayniqsa, buxgalteriya hisobi, kadrlar boshqaruvi va ishlab chiqarish logistikasidagi biznes-jarayonlarni avtomatlashtirish inson omili bilan bog'liq xatoliklarni bartaraf etishning eng samarali yo'lidir. Real vaqt rejimida (Real-time) ma'lumotlarni tahlil qilish imkoniyati rahbariyatga bozor o'zgarishlariga tezkor munosabat bildirish va resurslarni oqilona taqsimlash imkonini beradi. Mazkur tadqiqot ishi aynan avtomatlashtirilgan tizimlarning AJ iqtisodiy ko'rsatkichlariga ta'sirini baholashga bag'ishlangan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Biznes-jarayonlarni avtomatlashtirish va uning samaradorligi masalalari xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan keng o'rganilgan. Jumladan, M. Hammer va J. Champi o'zlarining tadqiqotlarida biznes-jarayonlar reengineeringi orqali mehnat unumdorligini keskin oshirish mumkinligini ta'kidlashgan [2, B. 45]. Mahalliy iqtisodchi olimlardan S.S. Gulyamov raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv tizimlarini integratsiyalashgan holda tashkil etishning nazariy asoslarini ishlab chiqqan [3, B. 118]. Metodologik

jihtadan tadqiqot jarayonida tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, iqtisodiy-statistik guruhlash va mantiqiy umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Tadqiqot obyekti sifatida yirik aksiyadorlik jamiyatlarining avtomatlashtirishdan oldingi va keyingi moliyaviy-xo'jalik faoliyati ko'rsatkichlari tanlab olindi. Ma'lumotlarni yig'ishda korporativ hisobotlar va statistik ma'lumotnomalar bazasiga tayanildi. Tahlil davomida asosiy e'tibor avtomatlashtirishning xarajatlar tuzilmasidagi ulushini va uning natijasida tejalgan resurslar hajmini aniqlashga qaratildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Aksiyadorlik jamiyatlarida ERP (Enterprise Resource Planning) tizimlarini joriy etish buxgalteriya va boshqaruv hisobini yuritishda inson omilini kamida 40-50 foizga kamaytirish imkonini beradi. Inson omilining kamayishi nafaqat xatoliklarning oldini oladi, balki hujjat aylanishi tezligini ham oshiradi. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, biznes-jarayonlarni avtomatlashtirish natijasida ma'lumotlarni qayta ishlash vaqti sezilarli darajada qisqaradi.

1-jadval. Aksiyadorlik jamiyatida biznes-jarayonlarni bajarish vaqtining o'zgarishi (o'rtacha hisobda)

Biznes-jarayon nomi	Avtomatlashtirishdan oldin (soat)	Avtomatlashtirishdan keyin (soat)	Samaradorlik ko'rsatkichi (%)
Moliyaviy hisobotlarni shakllantirish	72	8	89%
Inventarizatsiya va ombor hisobi	24	4	83%

Biznes-jarayon nomi	Avtomatlashtirishdan oldin (soat)	Avtomatlashtirishdan keyin (soat)	Samaradorlik ko'rsatkichi (%)
Xodimlar ish vaqtini tabelga kiritish	16	2	87%
Mijozlar buyurtmalarini qayta ishlash	4	0.5	87%

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, real vaqt rejimida ma'lumotlar almashinuvi yo'lga qo'yilishi natijasida aksiyadorlik jamiyatlarining operatsion xarajatlari o'rtacha 15-20 foizga optimallasadi. Bu esa o'z navbatida korxonaning sof foyda marjasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

2-jadval. Avtomatlashtirishning iqtisodiy xarajatlarga ta'siri (shartli birlikda)

Xarajatlar moddasi	Avtomatlashtirishgacha bo'lgan xarajat	Avtomatlashtirishdan keyingi xarajat	Tejamkorlik hajmi
Ma'muriy boshqaruv xarajatlari	150.0	110.0	40.0
Qog'ozbozlik va kanselyariya	45.0	10.0	35.0
Xatolar tufayli yuzaga kelgan jarimalar	30.0	5.0	25.0

Xarajatlar moddasi	Avtomatlashtirishgacha bo'lgan xarajat	Avtomatlashtirishdan keyingi xarajat	Tejamkorlik hajmi
Logistika va kuryerlik xizmatlari	60.0	35.0	25.0

Tahlillar shuni tasdiqlaydiki, avtomatlashtirishga yo'naltirilgan investitsiyalar aksiyadorlik jamiyatlarida o'rtacha 1.5-2 yil ichida o'zini to'liq oqlaydi [4, B. 204]. Shu bilan birga, ma'lumotlarning shaffofligi investorlar ishonchini oshirib, jamiyat aksiyalarining bozor qiymatiga ham bilvosita ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, aksiyadorlik jamiyatlarida biznes-jarayonlarni avtomatlashtirish shunchaki texnik yangilanish emas, balki iqtisodiy barqarorlikni ta'minlovchi strategik vositadir. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, avtomatlashtirilgan tizimlarning joriy etilishi quyidagi afzalliklarni beradi: birinchidan, buxgalteriya va boshqaruvda inson omili bilan bog'liq bo'lgan subyektiv xatoliklar minimal darajaga tushiriladi; ikkinchidan, ma'lumotlarning real vaqt rejimida tahlil qilinishi rahbariyatga moliyaviy resurslarni tezkorlik bilan boshqarish imkonini beradi; uchinchidan, hujjat aylanishi va ma'lumotlarni qidirishga ketadigan vaqtning tejalishi mehnat unumdorligini oshiradi. Iqtisodiy samaradorlik nuqtayi nazaridan, operatsion xarajatlarning qisqarishi natijasida bo'shagan mablag'larni korxonaning innovatsion rivojlanishiga yoki aksiyadorlarga dividend ko'rinishida yo'naltirish imkoniyati kengayadi. Shuningdek, raqamli platformalar orqali ichki nazorat tizimining kuchayishi jamiyatda korrupsion holatlar va mablag'larni maqsadsiz sarflash xavfini keskin kamaytiradi. Kelgusida aksiyadorlik jamiyatlari nafaqat alohida bo'limlarni, balki butun boshqaruv vertikalini sun'iy intellekt elementlari bilan boyitilgan ERP tizimlariga

o‘tkazishlari maqsadga muvofiqdir. Bu esa xalqaro bozorlarda raqobatbardoshlikni oshirishning yagona yo‘li hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev SH.M. — Yangi O‘zbekiston strategiyasi — Toshkent: O‘zbekiston, 2021 — 464 b.
2. Xammer M., Champi J. — Reinjiniring korporatsii: Manifest revolyutsii v biznese — Moskva: Mann, Ivanov i Ferber, 2011 — 288 s.
3. Gulyamov S.S. — Raqamli iqtisodiyotda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari — Toshkent: Iqtisodiyot, 2020 — 350 b.
4. Abdullayev A.M. — Korporativ boshqaruv samaradorligi: nazariya va amaliyot — Toshkent: Fan va texnologiya, 2019 — 240 b.
5. Sharifxo‘jayev M. — Menejment — Toshkent: O‘qituvchi, 2001 — 420 b.